

البرزلي (أبو القاسم بن أحمد البلوي القيرواني)
ت. 841 هـ.

(منتخبات من مقدمة نوازل البرزلي)
مقدمة كتاب «جامع مسائل الأحكام لما
نزل من القضايا بالمفتين والحكام»

تحقيق: عبد الرازق الحمامي.

نشر: حوليات. 1985 / 24. ص. 177-

215

النسخ المعتمدة:

- د.ك.و.، 4851 مؤرخ في 1073 هـ.

- د.ك.و.، 12792. د.ت. (العبدلية).

- د.ك.و.، 5429.

06 MAYIS 2003

الاسهام التونسي، في تحقيق التراث المخطوط: فهرس تحليلي بالمشورات المحقة في
تونس والصادرة خلال الفترة 1860 - 1989 / أعداد عبد الروماب الدخيل - تونس
المؤسسة الوطنية للترجمة والتحقق والدراسات، بيت الحكمة، 1990 (تونس: دار
الغرب الاسلامي) 142 ص، 24 سم - (فهارس ومراجع: تحقيق النصوص) -
مقرر: د.م.ك. 9973-911-45-8-0. IR.C.I.C.A: 38213

S. 96
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

طبايبي (بلقاسم).
تحقيق ودراسة جزء من باب الحبس من نوازل ابي القاسم البرزلي/
إعداد بلقاسم طبايبي؛ اشراف محمد حسن. - تونس: كلية العلوم
الانسانية والاجتماعية، 1987. - 229 ص؛ 30 سم.
بيبلوغرافيا: ص 224-228.
ملاحظات بيبليوغرافية.
شهادة الكفاءة في البحث: تونس: 1987.
مفسر.
88/377. 1987.
297.1 - الوقف في الاسلام، تحقيق ودراسة.
البرزلي (أبو القاسم)، نوازل.

SUBAT 1992

Sr. A. 0261
moddeye isleli

021133 BURZULI

826 79

الهيلة (محمد الحبيب).
HILA (Muhammad al-Ḥabīb al-)

- محمد الحبيب الهيلة - الامام البرزلي.
- Tunis, 1972. - 25cm., [65]p. [Don. 1929-74]

[8° 0³ v. 333

(Imām al-) al-Burzulī. Extrait de: al-Našra al-
ilmīya li al-kullīya al-zaytūniya li al-šarī'a
wa al-uṣūl al-dīn. Iere année, n°1, pp. 169-233.)

Burzulī (Abū al-Ḥasim
ibn Ahmad al-).

(Burzulī)
5625. Ḥalūlū, Aḥmad Ibn-'Abd-ar-Raḥmān: Al- Masā'il
al-muḥtašara min kitāb al-Barzalī [vielmehr: Al-Burzulī] / li-
Abi'l-'Abbās Aḥmad Ibn-'Abd-ar-Raḥmān az-Zalīṭanī,
»Ḥalūlū«. Taḥqīq Aḥmad Muḥammad al-Ḥalīfī. - Ṭab'a l. -
Tarābulus, al-Gamābūrīya al-'Uzmā: Manšūrāt Kulliyat ad-
Da'wa al-Islāmīya wa-Laḡnat al-Hifāz 'ala 't-Turāt al-Islāmī,
1991 = 1401 W.R. - 364 S. - (As-Silsila at-turāfiya; 3)
Einheitsacht.: Muḥtašar Ḡāmi' masā'il al-aḥkām. - Enthält
Teilausg. des Werkes Ḥalūlūs, »Muḥtašar Ḡāmi' masā'il al-aḥ-
kām«, genannt auch: Muḥtašar Nawāzil al-Burzulī, einer Zu-
sammenfassung des Grundwerkes »Ḡāmi' masā'il al-aḥkām«
des al-Burzulī. - In arab. Schr., arab. - Zugl.: Tarābulus, Ḡā-
mi'at al-Fatīh, Diss., 1987 32 A 18191

SONRA GELEN /

08 HALIHAN

86 SADAN, Joseph. New materials regarding purity and
impurity of books in Islam in comparison with Judaism.
Al-Burzulī and other Muslim scholars on defiled
parchment, papyrus and paper. *Jerusalem Studies in
Arabic and Islam*. 33 (2007) pp.193-218.

Burzulī

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

الحوادث الجامع في النوازل

العدد السادس عشر

1978

تونس

كتب الفتاوي وقيمتها الاجتماعية :
- مثال نوازل البرزلي -

بقلم : سعد غراب

I - ملاحظات تمهيدية :

(1) تضارب الآراء حول أهمية الكتب الدينية في دراسة الحياة الاجتماعية والاقتصادية :

منذ سنوات عديدة عندما بدأت الدراسات التاريخية العلمية المهمة بالبلاد العربية الإسلامية في الظهور رأينا بعض الأصوات وبعض الكتابات تؤكد على وجوب إعطاء الجوانب الاجتماعية والاقتصادية نصيبها في الدراسات التاريخية ..

فهذا مثلا الأستاذ كلود كاهان (Claude Cahen) وهو من أبرز المختصين الفرنسيين المعاصرين في التاريخ الإسلامي يناهز بذلك في محاضرة

(هـ) أعد هذا البحث بإعانة مركز الدراسات والأبحاث الاقتصادية والاجتماعية في نطاق برامج عمل سنة 1975

Fatva
Bulghali

١٥٠

Havliyatul - Camiatit - Tunsiyye
Says: 16 s. 65

Burzil, Ebu'l-Kawm b. Ahmad b. Muhammad

فتاوى البرزلي

جامع مسائل الأحكام

لما نزل من القضايا بالمفتين والمحكم

للإمام الفقيه

أبي القاسم بن أحمد البلوي النونسي المعروف بالبرزلي
توفي 841 هـ / 1438 م

تقديم وتحقيق
الأستاذ الدكتور محمد الحبيب الهيلة
أستاذ الدراسات العليا بجامعة أم القرى
بمكة المكرمة

الجزء السابع
الفهارس العامة

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	90661
Tas. No:	

دار القرآن العربي
2002 Beirut

سیر می‌نماید و بعد از آنکه به صورت انسان یا حیوان کامل الوجود درآمد، دارای قوه خیال مجرد از ماده می‌شود؛ و در قوس صعود به حذاء عالم مثال منفصل و برزخ کلی و مطلق و مثال معلق به وجود خیالی و برزخی و مثال متصل و جزئی مقید، موجود می‌شود. چون صعود بر طبق نزول است و آنچه در قوس صعود متحقق می‌شود از عالم عقل و مثال و ماده و اجسام بر طبق نزول تحقق می‌یابد، با این تفاوت که فیض، در قوس نزول از عقل شروع نموده، به ماده ختم می‌شود، ولی در قوس صعود از اخت شروع شده، بعد از طی جمیع مدارج اخس به اشرف می‌رسد؛ لذا قاعده امکان اشرف در قوس نزول و قاعده امکان اخس در قوس صعود جاری می‌گردد و بعد از تحقق قوس صعودی دایره وجود تمام می‌شود و نهایات به بدایات رجوع می‌نماید (لاهیجی، ۴۶-۴۷).

با توجه به آنچه تاکنون ذکر شد، می‌توان گفت: تحقق عالمی مستقل و تام الوجود و موجود به وجود برزخی نه مجرد تام و نه مادی صرف، لازم و ضروری است و حق تعالی هر ماهیت قابل را به فیض وجود موجود می‌کند و هیچ موجودی محروم از فیض عالم الهی نمی‌شود و حقایق مجرد عاری از قیود ماده و سلاسل زمان و علایق مکان و جهات، به صرف امکان ذاتی بدون هرگونه مهلت، از حق فیاض مطلق قبول فیض می‌نمایند و حالت منتظره ندارند. از همین طریق است که برکات حق تبارک و تعالی استمرار یافته، فیض او برای همیشه دوام خواهد داشت. در این طرز تفکر، مراتب، نزول و صعود وجود، دوری است و عالم هستی را می‌توان به صورت دایره ترسیم نمود و به همین سبب، خلأ نیز بی‌اساس خواهد بود.

ماخذ: ابن سینا، الشفاء، الهیات، به کوشش جرج قنوتی و سعید زاید، قاهره، ۱۳۸۰/ق/۱۹۶۰م؛ بورکهارت، تبتوس، رمزبرداری، ترجمه جلال ستاری، تهران، ۱۳۷۰ش؛ جامی، عبدالرحمان، نقدالصوص، به کوشش ویلیام چیتیک، تهران، ۱۳۹۸ق؛ راضب اصفهانی، حسین، مفردات الفاظ القرآن، به کوشش صفوان عدنان داوودی، دمشق، دارالعلم؛ سهروردی، یحیی، «حکمة الاشراف»، مجموعه مصنفات، به کوشش هانری کرین، تهران، ۱۳۳۱ش/۱۹۵۲م، ج ۲؛ همو، «المشارع و المطارحات»، مجموعه فی الحکمة الالهیه، به کوشش هانری کرین، استانبول، ۱۹۴۵م، ج ۱؛ صدرالدین شیرازی، محمد، الاسفار، تهران، ۱۳۸۳ق؛ همو، حواشی بر حکمة الاشراف سهروردی (نک: هم، قطب‌الدین شیرازی)؛ عبدالرزاق کاشی، اصطلاحات الصوفیه، به کوشش محمد کمال ابراهیم جعفر، قم، ۱۳۷۰ش؛ غراب، محمود محمود، الخیال (من کلام محیی‌الدین ابن العربی)، دمشق، ۱۴۰۴ق/۱۹۸۴م؛ قطب‌الدین شیرازی، محمود، شرح حکمة الاشراف، ج سنگی، تهران، ۱۳۱۵ق؛ لاهیجی، رساله نوریه در عالم مثال، به کوشش جلال‌الدین آشتیانی، تهران، ۱۳۷۲ش؛ مینیو خرد، ترجمه احمد نفضلی، تهران، ۱۳۶۴ش.

بُرزُلُی، ابوالقاسم بن احمد بن محمد مُعْتَلِ بُلُوی قیروانی (د ۸۴۰ق/ ۱۴۳۶م)، فقیه و خطیب مالکی تونس. وی منسوب به بُرْزُلَه، یکی از نواحی قیروان است (سخاوی، ۱۸۹/۱۱). نام و نسب او را به صورت ابوالقاسم بن محمد بن اسماعیل بلوی نیز آورده‌اند (نک: همو، ۱۳۳/۱۱؛ قس: سراج، ۶۸۵/۱). با توجه به تاریخ درگذشت برزلی که در ۱۰۳ سالگی او رخ داده است؛ می‌توان حدود سال ۷۳۸ق/۱۳۳۷م را برای تاریخ تولد او تخمین زد.

کار گرفته می‌شود. واژه برزخ بر چیزی اطلاق می‌شود که میان دو امر متخالف حائل شود. بنابراین، وقتی عارفان از تعیین اول و مقام واحدیت به عنوان «برزخ» سخن می‌گویند، به این نکته ظریف اشاره می‌کنند که این مقام میان وحدت و کثرت حائل شده است و به همین جهت نقائص عالم کثرت به حق تعالی منسوب نمی‌گردد. محیی‌الدین ابن عربی (ه م) در این موضوع به تفصیل سخن گفته، و برای حائل بودن برزخ در میان دو امر متخالف مثالهای بسیار ذکر کرده است. این عارف بزرگ فاصله میان معلوم و غیرمعلوم، معلوم و موجود، منفی و مثبت، و معقول و غیرمعقول را برزخ خوانده، و معتقد است که هیچ منزلی از منازل و هیچ حالی از احوال و هیچ حضرتی از حضرات و حتی هیچ جنسی از اجناس نیست، مگر اینکه در میان آنها برزخی تحقق دارد. در نظر ابن عربی ممکن، برزخ است میان وجود و عدم؛ و انسان کامل میان حق تعالی و عالم در حکم برزخ است، چنانکه انسان کامل در ظهور به اسماء و صفات الهی حق است و در ظهور به حقیقت امکان خلق به شمار می‌آید (نک: غراب، ۷).

سرشت ذووجهین که خاص برزخ است و کنشهای دوگانه فصل و وصل برزخ در جهت عمودی، در سطح افقی به صورت تناوب انتشار (انبساط) و تمرکز (انقباض) جلوه‌گر می‌شود. بی‌گمان اینها همه وجوه اصل تکمیلند (یعنی دو اصلی که مکمل یکدیگرند) و اگر بخواهیم این ثبوت و دوگانگی را به زبان منطق مقدماتی بیان کنیم، می‌توانیم به ترتیب، آنها را همچون ایجاب و سلب عرضه بداریم. این امر ما را به نوعی کاربرد کلمه شهادت که با برزخ مطابقت دارد، رهنمون می‌شود؛ زیرا شهادت را می‌توان برزخ اعتقادی علی الاطلاق نامید. معمولاً شهادت را به دو بخش تقسیم می‌کنند که بخش نخستین التافی یا السلب و بخش دوم آن «الآله» اثبات نامیده می‌شود؛ اما برای انطباق صریح‌تر کلمه شهادت بر نظریه برزخ، آن را به ۳ بخش قسمت می‌کنند: لا اله الا الله، کلمه الا در اینجا سرشت برزخی دارد که میان دریای نفی لا اله و دریای اثبات الله واقع شده است. در هر حال، سرشت دوگانه برزخ، در هر مرتبه از مراتب عالم به صورت تناوب دو مرحله‌ای قبض و بسط، انعکاس پیدا می‌کند. در قلمرو هیجانان، این دو مرحله مستقیماً به دو گونه اصلی واکنش روان در قبال آنچه واقعیت نامیده می‌شود، جلوه‌گر می‌گردد؛ یعنی از سوی خوف که قبض در مرکز وجدان است و از سوی دیگر شغف یا رجا که بسط محسوب می‌شود (بورکهارت، ۷۱-۷۴).

نکته دیگری که باید در اینجا بررسی شود، این است که برزخ به دو قسم نزولی و صعودی تقسیم می‌شود و هر یک از این دو قسم دارای احکام ویژه است. برزخ نزولی از تجلی عقول به صورت عالمی مستقل الوجود و منفصل از غیر بذاته موجود است و وجود بعد از طی مدارج عوالم برزخی که از آنها در لسان شرع و کتب سماوی تعبیر به سماوات شده است، به عالم ماده و هیولی می‌رسد و ماده چون قوه وجود و قابل کمالات غیرمتناهی است، به استمداد از فیض حق به طرف کمال

Fikah

(403) ابو القاسم بن احمد البرزلي البلوي ، احد الأئمة المتأخرين
للمذهب المالكي بأرض المغرب ، ولد بالقيروان عام 740 هـ ونزل تونس فيما
بعد وتوطنها ، فاشتهر بها وصار فقيها وحافظها وامام جامعها الأعظم
ومفتيها الذي اليه المرجع في الفتوى في افريقية وبلاد المغرب كافة .

اخذ عن كبار فقهاء المذهب المالكي كمحمد ابن عرفة الورغمي ،
ومحمد ابن مرزوق التلمساني (الجد) ، واحمد بن مسعود البلنسي المعروف
بابن ابي حجة ، واحمد ابن حيدرة التوزري ، واحمد المومنانني ، واخيه عبد

(147) غاية النهاية 2 : 28 ونقله في معجم اعلام الجزائر ص 130 .

(148) نيل الإبتهاج ص 225 والحلل السندسية 1 : 681 .

(149) الفارسية ص 194

Bürzülî, Ebû'l-Kâsım b Ahmed b.
Muhammed el-Belevî
el-Kaynavânî el-Maliki
(v. 844/1440) FKH

- 359 STEARNS, Justin. The legal status of science in the Muslim world in the early modern period: an initial consideration of *fatwās* from three Maghribī sources. *The Islamic scholarly tradition: studies in history, law, and thought in honor of Professor Michael Allan Cook*. Ed. Asad Q. Ahmed, Behnam Sadeghi, and Michael Bonner. Leiden & Boston: Brill, 2011, (Islamic History and Civilization: Studies and Texts, 83), pp. 265-290. Based on the collections of al-Burzulī (d.1438), al-Wansharīsī (d.1508), and al-Wazzānī (d.1923).

Burzulī
~~021093~~
Vansari
210222
Vegani
210307

517

age. Their marriage, at Fam al-Šilḥ in Ramaḍān 210/December 825 or January 826, was a seventeen-day celebration of 'Abbāsīd glory and reconciliation. Chroniclers recalled the opulence of the festivities and the generous gifts exchanged. Zubayda, widow of al-Ma'mūn's father, the caliph Hārūn al-Rashīd (r. 170-93/786-809), attended Būrān, passing on to her the *badana*, a jewelled jacket that had belonged to 'Ātika, wife of the Umayyad caliph 'Abd al-Malik (r. 65-86/685-705). Būrān asked the caliph to permit Zubayda to make the pilgrimage to Mecca and to pardon his uncle, Ibrāhīm b. al-Mahdī, who had attempted to establish a caliphate in Baghdad. The caliph granted both requests. Būrān joined al-Ma'mūn on his campaign against Byzantium and was with him when he died, near Tarsus in 218/833. Afterward, she lived in Dār al-Khilāfa, a Baghdad palace that al-Ma'mūn had given her father. Aubergine recipes were attributed to Būrān. Būrān died in Rabī' I 271/September 884.

BIBLIOGRAPHY

D. Sourdel, Būrān, *EI2*; Ibn Abī Tayfūr, *Kitāb Baghdad*, ed. Muḥammad Zāhid al-Kawtharī (Cairo 1949), 102, 113-8; Ibn Khallikān, *Kitāb wafayāt al-a'yān* (Cairo 1881), 1:258-61; *The history of al-Ṭabarī*, trans. Clifford Edmund Bosworth (Albany 1987), 32:3, 82, 153-8; al-Mas'ūdī, *The meadows of gold*, trans. and ed., Paul Lunde and Caroline Stone (London 1989), 205; Guy Le Strange, *Baghdad during the Abbasid caliphate* (Oxford 1900), 243-6; Nabia Abbott, *Two queens of Baghdad* (Chicago 1946), 225, 231-5, 245-6, 263; Hugh Kennedy, *When Baghdad ruled the Muslim world* (Cambridge MA 2005), 151-2, 164-5, 168-72, 207; Lilia Zaouali, *Medieval cuisine of the Islamic world*, trans. M. B. DeBevoise (Berkeley 2007), xvii-xviii.

KATHERINE H. LANG

al-Burzulī

Al-Burzulī (c. 740-841/1339-1438) was a jurist and *ḥāfiẓ* (memoriser of books of law and religious science) of Tunis. He was *muftī* (jurisconsult), preacher, and *imām* (prayer leader) of al-Zaytūna, the main mosque of that city, which held the highest rank of all mosques in the Ḥafṣīd state.

1. HIS LIFE

Abū l-Qāsim b. Aḥmad b. Ismā'īl b. Muḥammad b. al-Mu'till al-Balawī l-Qayrawānī al-Tūnisī was born circa 740/1339 in al-Qayrawān, where he grew up, began his education, and became a *muftī*. He also contributed to the construction in al-Qayrawān of a great *zāwiya* (Šūfī complex) erected by Sulaymān al-Nafūsī. Later, between 766/1364-5 and 770/1368-9, he moved to Tunis.

Concentrating on legal-religious subjects, including especially law, *ḥadīth* (Prophetic tradition), Qur'ānic exegesis and readings, Šūfism, and the division of inheritance shares, but also arithmetic, grammar, and astronomy, he studied with more than a dozen eminent masters. Outstanding among these were Ibn Marzūq al-Khaṭīb (d. 781/1379), one of the most prominent scholars of his time, and Ibn 'Arafa (d. 803/1401), the pre-eminent jurist of Ḥafṣīd Ifrīqiya and one of the great Mālikīs of the Maghrib in his era, with whom he studied for some forty years and maintained a close personal and scholarly relationship throughout his life, as is reflected in his works and in his professional activities.

Al-Burzulī's masters also included the traditionist, *muqri'* (Qur'ān reciter), and ascetic Abū l-Ḥasan al-Baṭarnī (d. 793-1391); the chief *qāḍī* of Tunis Aḥmad b.